

Buggenhout

Gemiddeld in het midden

23 maart 2014

Boer De Keyser had een punt. Een middelpunt, meer met name. Maar hij wou het niet. Dat punt was hem in de maag gesplitst door een professor in de exacte wetenschappen aan de Leuvense universiteit. Die was op het idee gekomen om te gaan uitrekenen waar precies het geografische middelpunt van Vlaanderen lag. Wanneer je een kaart van Vlaanderen die nauwkeurig op schaal is getekend zou uitsnijden en je zou de punt van een speld in dat middelpunt plaatsen, dan zou de hele, ingewikkelde vorm precies in evenwicht blijven liggen. Zo heb ik dat toch begrepen. Let wel, ik heb het experiment niet zelf gedaan. Bij mijn weten ook niemand anders. Maar het zou toch moeten kloppen. Al is een academicus dan reeds tevreden wanneer het theoretisch allemaal in mekaar past. In de veronderstelling dat de werkelijkheid wel zal volgen. Moet volgen.

Nu doet een beetje professor dat meten en rekenen natuurlijk niet zelf. Zo werden daarmee vier studenten burgerlijk ingenieur belast terwijl ze door een assistent op de vingers

Het middelpunt van Vlaanderen in Opdorp. Het kunstwerk dat het geografische punt symboliseert, is het werk van Roger Van den Eede.

werden gekeken. Geen eenvoudige klus. Er werd heel wat afgemeten, gerekend en gecontroleerd ter plaatse. Tenslotte kwamen er ook nog de beschikbare GPS-gegevens aan te pas. Het bewuste punt bleek in Opdorp te liggen. Nog net. Het scheelde maar enkele meter of het was Sint-Amands dat met de eer ging strijken. Bovendien bleek het berekende punt in een akker te liggen. Een stuk landbouwgrond dat nog steeds gebruikt werd door boer De Keyser. Hoe merkwaardig dat alles ook was, de landbouwer was meer geïnteresseerd in de vruchten van zijn veld dan in een monument op dat zelfde veld. Zo werd het monumentje aan de kant van de weg geplaatst en werd daar een modern beeldhouwwerk neerge-

zet. Daar rond drapeerde men een perkje. Met banken waarop de bezoekende toerist de vermoeide leden kan neervlijen en zich even in het middelpunt van alles wanen. Indien je het werkelijk scherp wil slijpen en het echte, echte middelpunt van ons Vlaanderenland wil zien dan volgt hier het recept.

Ga langs de Vekenstraat en Driehuizen tot aan het Drie-Provinciënpunt, sla daar linksaf tot het einde van Biesten. Daar op een tiental meter links van de weg en de beek, daar is het. Echt! Er is niets te zien.

Een, twee, drie

Is het je ook opgevallen in het voorgaande, dat „Drie-Provinciënpunt“? Want inderdaad, ook dat vind je hier. Het raakpunt van drie provincies: Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Vlaams-Brabant. Er staat een grijze paal, driehoekig van vorm. De vlakken van dat prisma zijn gericht naar de respectieve provincies. De eerste keer dat ik er passeerde was me vooraf een café opgevallen dat, indien ik het goed heb onthouden, inderdaad „De Drie

Provinciën“ heette. Bij die gelegenheid dacht ik: „Ach, leuk gevonden maar allicht niet al te goed strokend met de werkelijkheid“. Mis, heel erg mis van mijnentwege. Met mijn aardrijkskundige en topografische kennis zal ik allicht geen hoge ogen gooien. Meer nog, bij deze tocht verzekerde mijn gelegenheidswandelmaatje me dat Merchtem hier tamelijk dicht bij lag. Ik was zo arrogant om dat met klem te betwijfelen. Alweer iets wat ik verkeerd voor had. „Slechts één dorp zat er nog tussen“, zei de man. Volgens mij was je in Merchtem al ongeveer tot in Brussel afgedwaald. Nu ligt die laatste stad weliswaar nog altijd in Brabant maar ze is toch een heel stuk verwijderd van waar wij ons bevonden. Mijn wandelmaatje sprak echter met gezag want beroepshalve heeft hij de hele streek jarenlang doorkruist en is hij bekend met zelfs het kleinste nest dat er daar te vinden is. Iets wat ik niet van Merchtem wil beweren. Dat het een klein nest zou zijn, bedoel ik.

Gemiddeld bemiddeld

TV-makers, altijd op zoek naar een invalshoek om er een programma en goede kijkcijfers aan op te hangen, kwamen in 2004 op het idee te gaan uitzoeken welke Vlaamse gemeente het dichtst bij de gemiddelde cijfers van allerlei statistieken zou aansluiten. Het bleek Buggenhout te zijn. Het onderzoek ging over het aantal vrouwen, mannen, kinderen, cafés per inwoner, duivenmelkers per vierkante kilometer en alles waarvan je verder nog zo aan demografische gemiddelden kon berekenen. Nochtans is Buggenhout niet de saaie grijze muis die je aan de hand van die wetenschap zou kunnen vermoeden. Gelukkig niet. Buggenhout is een plaats en een gemeente die dus nog net in Oost-Vlaanderen ligt. Er wonen daar zo ongeveer 14 000 Buggenhoutenaars. Gemiddeld, waarschijnlijk.

Dat de gemeente überhaupt in Oost-Vlaanderen ligt is nog niet eens zo vanzelfsprekend. Van in de Karolingische tijd tot zowat de elfde eeuw lag het namelijk in de Brabantgouw. Van dan af tot het einde van de achttiende eeuw was het een deel van het kwartier Brussel van het hertogdom Brabant. Er heeft altijd al wat discussie bestaan over dit grensgeval want in de late Middeleeuwen moest een soort gemengde Brabants-Vlaamse commissie er regelmatig op uit trekken om te controleren of de grenspalen niet verzet waren. De Fransen deelden Buggenhout in 1796 in bij het Departement van de Schelde. Hetgeen in 1815 werd omgevormd tot de provincie Oost-Vlaanderen. En ziedaar.

Ik vermoed dat in de huidige tijd Buggenhout niet snel zal bederven want het schijnt ondergedompeld te zijn in alcohol. Wat een wijze van bewaren is, toch? Je vindt daar de brouwerij Bosteels. Waar, onder andere, de bekende bieren Pauwel Kwak, Tripel Karmeliet en DeuS vandaan komen. Er is ook, helemaal aan de buitenkant van de gemeente, de Kleinbrouwerij De Landtsheer. Die zijn bekend van de Malheur bieren. Naast bierbrouwerijen heeft Buggenhout ook een eigen jeneverstokerij: die van de familie Thyssen. Schol.

Het bos in

Vernoem hier bij ons, tot wijd in de omtrek, Buggenhout en de kans is groot dat iemand refereert naar het Buggenhoutbos. Dat is dan ook, met zijn huidige 190 hectare (of 177, zeggen ze op een andere plaats), geen kleintje. Tenminste niet naar onze begrippen.

Het bos zoals het er nu ligt is slechts een overblijfsel. Eens was het een onderdeel van een zeer uitgestrekt boscomplex van duizenden hectaren groot. Dit complex was zelf een deel van het nog oudere Kolenwoud. Een woud dat heel België doormidden sneed toen België nog niet bestond en waarvan de meester in de lagere school zei dat het de oorzaak was dat wij Nederlands („Vlaams“) spraken en dat men voorbij Brussel in het Frans moest winkelen. Er zijn nog wel andere stukjes van dat Kolenwoud die het tot vandaag hebben uitgehouden. Zoals het Zoniënwoud, het Meerdaalbos en het Kravaalbos. Maar ten opzichte van vroeger stelt dat eigenlijk niet veel meer voor. De monniken van Affligem, die het bos cadeau kregen, hakten er lustig op los waardoor een zeer groot stuk werd kaalgeslagen. Ook latere eigenaars kaptten veel bomen. In 1887 bleven er nog slechts 400 hectare van over. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de helft van het bos volledig vernield door de Duitsers. Toen de staat het aankocht, in 1936, bleven er nog maar 140 hectare over. Nu is het bos 177 hectare groot: 157 hectare is domeinbos en 20 is in privé handen.

De naam van de gemeente zelf is, het zal niemand verwonderen, direct gelinkt aan „bos“ en dus ook aan „hout“. De oudste geschiedkundige vermelding van het bos en van de naam van de gemeente als Buckenholt, dateert uit de 12e eeuw. Van toen de heer van Aarschot al zijn bezittingen schonk aan de abdij van Affligem bij de intrede van zijn zoon als monnik. De naam Buckenholt komt zonder twijfel uit het Oudsaksisch „boka“ (voor beuk) en „holt“ (wat staat voor hout of bos). Buggenhout ontleent dus zijn naam aan het groot aantal beukenbomen dat er in het bos groeide. Ze zijn er nog. Althans de nazaten van die beukenbomen. Het maakt dat het bos er een beetje kaal uitziet want typisch gedogen beuken nauwelijks ondergroei. Toch schijnt het bomenbestand ook zeer veel wintereiken te tellen. Ze zijn me echter niet direct opgevallen. Misschien omdat ik niet aandachtig genoeg was.

Ha, Capella

De Boskapel in het Buggenhoutbos

„Te midden in het Bosch van Buggenhout staat een oude kapel. Honderd meter bezijden den Steenweg Buggenhout - Merchtem, langs den zuidkant is ze gelegen...“ Zo zegt een oude tekst dat. De kapel staat er nog steeds maar of dat in het midden is van het „bosch“ dat betwijfel ik een beetje. We zullen het professor Theodoor Van Der Waeteren (die van het Vlaamse middelpunt) moeten vragen. In elk geval: ze staat er. Het past een beetje heiligdom dat er een legende aan verbonden is en, als het even kan, ook een mirakel. Twee criteria waaraan dit gebouw voldoet. Het verhaal, in een tekst uit 1937, gaat als volgt.

„Een zoo uitgestrekt bosch - hetwelk in de 12e eeuw van den oever der Schelde tot aan de Dendermeersch bij Ninove zich uitstreckte in een toen nog zeer weinig bewoonde streek, moest voorzeker veel wild bevatten. Geen wonder dus dat de heeren van Buggenhout, wier Jachthuis aan den zoom van 't bosch gebouwd was, hier menigmaal op de vangst van wild uittogen en met magen-en-vrienden uit den omtrek, volop het genoegten smaakten, dat ten dien tijde een der voornaamst vermaken van den ridder en adelstand was.

Op een zulker jachtpartijen in het jaar 1504, den 4en December was ook Jan de Rycke, drossaard van Buggenhout en Grimbergen uitgenodigd. Deze edelman was een der befaamde jagers uit zijn tijd, onverschrokken en dapper in den aanval, kloek en behendig in den afweer. Veel wilde zwijnen, hazen en reebokken had hij wellicht reeds in 't zand doen bijten, want wanneer hij ter jacht uittrok moesten een paar kloeke knapen hem vergezellen om den buit te helpen torschen en huiswaarts te brengen.

In den morgen dus van 4e December, andermaal het bosch ingereden, zag hij plotselings een buitengewoon groot wild zwijn op hem aanstormen. Jan de Rycke plaatst zich dadelijk afwerend gereed. Grimmend schiet het dier toe, de drossaard stoot het wapen vooruit, maar mist doel. Door het geweld van den mislukten stoot het evenwicht verliezende struikelt hij; bonst hem zoo duchtig op het lijf, dat hij achterover stort, en vooraleer den jonker zijn wapen in gereedheid heeft en zijn meester helpen kan is de jager het lichaam opengereten en gedood. Op de noodkreten van den jonker komen andere ridders toegesnel, die het vreeselijk dier bespringen en afmaken. De drossaard werd ter plaatse zelf ter aarde besteld. Zijn weduwe, Jacoba Van Heffene, bouwde op het graf een kleine bidplaats, ter eere van O.L. Vrouw van Zeven Weeën, waar zij nu en dan in 't gebed troost kwam zoeken. Schilderachtig verdoken in 't oude bosch, gelijk in de eerste eeuwen de altaren der druïden, verdoken achter dicht struikgewas en beschut en overlommerd door reusachtige

boomen, werd de kapel van lieverlede meer en meer bezocht. Jagende ridders en houtkappers, doorreizende vreemdelingen en bewoners van den omtrek gingen er heen, om de Moeder der bedrukten in hun ellenden en behoeften te aanroepen.“

Ja, ja u mag gerust een traantje wegpinken. Ik zal het niet verder vertellen. Maar, maar... Het hele verhaal is verzonnen! Zoals het een goed verhaal betaamt, overigens. Het staat wel vast dat dappere Jan daar nooit begraven werd. Wel liet zijn weduwe een gedenksteen aanbrengen in een kapelletje dat naar alle waarschijnlijkheid al op die plaats stond en dat bij die gelegenheid eens goed werd opgefleurd.

Nu nog het mirakel.

„Toen de beeldstormerij onze gemeente kwam teekenen met het werk der vernieling, werd ook de kleine kapel uit het bosch niet gespaard en de grafstede van Jan de Rycke ont-eerd, doch de afbeelding van den Nood Gods, vóór dewelke zoovele honderden geloovi-gen hun hert hadden uitgestort of hoopvol hun tranen gedroogd, was bijtijds door godvree-zende Buggenhoutenaars beveiligd geworden. Het van in den beginne vereerde beeld van den Nood Gods, dat heden nog bestaat, is een in hout gesneden en gansch verguld werk. Het prijkte boven 't tabernakel van het hoogaltaar, en vertoont de bedrukte moeder neder-zittende en Jezus' ontziend lichaam tegen haar schoot houdende. Met de rechterhand on-dersteunt zij het hoofd, met de linkerhand den linkerarm van haar Goddelijken Zoon. Een zwaard heeft haar Moederlijk hart doorboord en haar gekroond hoofd slaat nederwaar de bedrukte oogen met bloedstralen besproeid. Zes vliegende engeltjes omringden het beeld in weenende houding.

Dit beeld voor hetwelk duizenden bedevaarders sedert vier eeuwen allerlei troost en zege-ning zijn komen afsmeeken en hebben bekomen, ontsnapte aan menig vernielingswerk. De beeldstormers der 16e eeuw, onteerden en beroofden de kapel, doch konden het beeld in handen niet krijgen; godvruchtige parochianen hadden het zorgvuldig verborgen.

Op 27 November 1798, werd de kapel door een bende goddeloozen ijselijk verwoest; de booswichten na al de overige sieraden te hebben verbrand, legden te midden der kapel een groot vuur aan en poogden daarin het eerbiedwaardig beeld tot asch te verbranden, doch vruchteloos. Het hout werd zwart van den rook maar vatte geen vuur. Wanhopig wierpen de heiligschenders het wondere beeld in een hoek, waar het na hun vertrek werd opgenomen en in veiligheid gebracht. Gods voorzienigheid waakte over het afbeeldsel zij-ner bedrukte moeder.“

De Fransche heiligschenders die ten jare 1798 het houten beeld poogden te verbranden, trokken het steenen beeld uit de nis boven de ingangsdeur en sloegen het hoofd af, dat ze trachtten door een venster te werpen. Dit hoofd bleef echter tusschen de ijzeren staven steken, en werd ongeschonden met het overige van het beeld ter bewaring weggehaald en op een veilige plaats in den grond gedolven, totdat op 1 Mei 1802 het geëerde beeld in de nis boven de ingangsdeur werd hersteld...“

Ziedaar! Spoedt u daarheenen, gij die belast en beladen zijt en de Maagd in het bosch zal u verkwikken.

Hoe het ook zij, boven het hoofdaltaar staat het gepolychromeerde beeld van de Nood Gods uit de 17^e eeuw in een nis. Op zondag 30 augustus 1964 werd het plechtig gekroond door de bisschop van Gent.

Maar hoort en ziet! Nog zijn niet alle wonderen dezer plaats Uedele kond gedaan:

*Het klockske in 't torentje van uw kapel
dat ruist door de blaren der bomen zo hel,
maar 't klinkt als een wekroep door ieders gemoed
een wekroep van liefde van moederke zoet.*

In het Buggenhoutbos ruist dus de klok. Ik neem aan dat de bomen dan beieren.

Op, op, op met het dorp

Vraag een willekeurig Vlaming waar het grootste marktplein van België te vinden is en de

kans is zeer groot dat je „Sint-Niklaas“ als antwoord krijgt. Vraag het mijn eerbiedwaardige encyclopedie uit 1953 die zichzelf „Prins“ noemt, vraag het de flitsende Wikipedia van vandaag en je krijgt hetzelfde antwoord. Vraag het mij en ik zal zeggen dat ze het verkeerd voorhebben! Het grootste marktplein van ons landje is niet de Grote Markt in de Sint-Niklaas maar wel de Dries in Opdorp. De eerste markt moet het doen met een oppervlakte van 3,2 hectare, het plein in het verder bescheiden Opdorp zou 3,7 hectare groot moeten zijn. Hoewel... 3,7 hectare is toch 37 000 m²? Op een andere plaats vond ik dan weer 5 000 vierkante meter... Hoe dan ook: groot is de Dries daar in Opdorp alleszins. En dat is nog niet alles wat het plein te bieden heeft. In deze tijd van het jaar staat het daar vol bloemen. Narcissen. Allemaal witte en volgens de toeristische folders 500 000 in getal! Biedt iemand meer? Ik heb ze niet geteld, dat niet, maar bijzonder is het wel. Bovendien staan er tussen de bloemen kunstwerken. Sommige daarvan permanent, andere zijn van tijdelijke aard en ieder jaar wordt er voor deze laatste een thema gekozen. Het zijn ooit al kikkers en konijnen geweest en dit jaar zijn het eendjes die overal tussen gebloemde staan te kijken. De meest diverse soorten, kleuren en formaten. Eenden die zelfs de Schepper niet wist te bedenken.

Een stukje van de Dries in Opdorp. Met de ontelbaar vele narcissen. En één van de vele eendjes.

De Dries ligt daar al zeer lang. Al van in de Frankische tijd toen dergelijke driehoekige pleinen wel zo ongeveer overal te vinden waren. Nu is dat eigenlijk nog uitzonderlijk dat men een dergelijk plein redelijk ongeschonden kan aantreffen. Wel verwijzen straat- of plaatsnamen in bepaalde dorpen er naar dat daar eertijds sprake was van een dergelijke dries. Het plein in Opdorp is, wanneer de narcissen of paaslelies zijn uitgebloeid, begroeid met gras en bomen. Het wordt gebruikt voor de wijdvermaarde jaarmarkt en paardenmarkt op de eerste maandag van juli. De vroegste vermelding van dat evenement dateert al vanuit 1602. Dit dorpsplein is beschermd als monument en het werd in 2006 door Radio 2 Oost-Vlaanderen uitgeroepen tot Beste Pleintje. Pleintje?

Rond of bij de Dries staan nog meerdere gebouwen die of beschermd zijn, of anderszins het bekijken waard. Toen ik er passeerde was daar echter de jaarlijkse internationale plantenmarkt aan de gang en er liep zodanig veel volk dat het overzicht wat verloren ging. Nog daargelaten dat ik me in een dergelijke menigte toch al niet zo op mijn gemak voel.

In een oude vermelding van het dorp is het tot ons gekomen als „Oppendorp“. Zo werd het dorp blijkbaar in 1226 genoemd en het betekende „Open Dorp“. Aanvankelijk zou het eigendom geweest zijn van de heren van Gent. Later viel het toe aan het graafschap Vlaanderen. Het werd in de loop van de 13^e eeuw een vrije heerlijkheid van het Land van Bornem. Nu is het een onderdeel van de gemeente Buggenhout.

Opdorp heeft ook een kasteel. Dat heeft al veel verschillende bewoners gekend en veel verschillende doeleinden gediend. Je kan het onmogelijk „mooi“ noemen en volgens mijn

Het PMI De Capelderij. Alias: psychiatrische inrichting in Rooiendijk.

boekje is de bouwstijl „eclectisch“. Een mix van ik-weet-niet-wat, met andere woorden. De oorspronkelijke paardenstallen zien er verwaarloosd uit. Nu heet het daar MPI (Medisch Pedagogisch Instituut) Capelderij. Het kreeg recent enige bekendheid omdat het te zien was in de Vlaamse televisieserie „Stille Waters“ uit 2001. In deze serie is het kasteel een psychiatrische inrichting in het fictieve „Rooiendijk“. De tuinen, de inkomhal en de traphal kwamen dan in beeld.

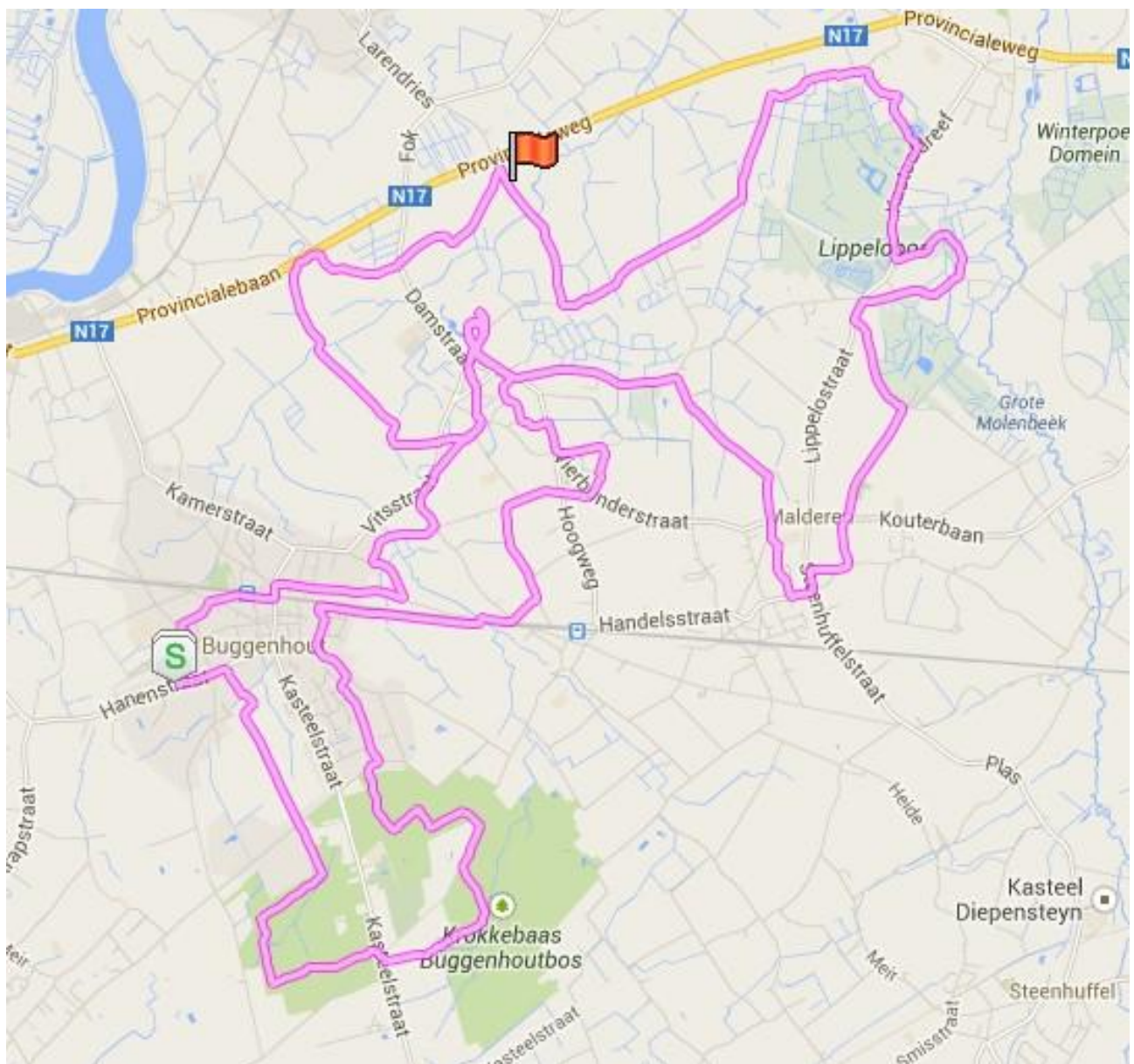
Behalve de Dries heeft Opdorp ook een nogal uitzonderlijke juridische geschiedenis. Het is geweten dat Opdorp zijn vrijheid verwierf in 1258. Toen schonk Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen, heel Op-

dorp als vrijheerlijkheid aan Willem van Grimbergen, heer van Assche. Als beloning voor de vele diensten die Willem aan de graaf van Vlaanderen had bewezen. Na het bekomen van de vrijheidskeure, waardoor Opdorp een soort immunitetsgebied was geworden, was men ontslagen van alle publieke lasten die de graaf van Vlaanderen (of de hertog van Brabant) nog zou heffen. Een soort belastingparadijs avant la lettre. Het was een vrij land in velerlei betekenissen. Iets wat de Opdorpenaren niet zelden ten eigen bate wisten aan te grijpen. Zo heeft Opdorp nooit een bestuurscollege gekend dat soeverein belangrijke beslissingen kon treffen. Wanneer er te Opdorp belangrijke knopen moesten worden doorgehakt, dan nodigden de schepenen (wethouders) die belast waren met het dagelijkse bestuur alle „gegoeyden“ uit op een dorpsraad. Daar werd dan het probleem aan de orde gesteld en gezamenlijk werd vervolgens naar de beste oplossing gezocht. In Opdorp was het ook de gewoonte dat de beslissingen werden ondertekend door alle aanwezigen op die volksvergaderingen. Vandaar dat men in het archief van het dorp zoveel brieven aantreft met wel honderd handtekeningen. Blijkbaar was niet iedereen geletterd want er waren nogal wat kruisjes bij die „handtekeningen“. Democratie voordat het begrip was uitgevonden.

Troef

Onderweg naar het eindpunt toe passeerden ons een paar tractoren die grote wagens trokken. Die karren waren bevolkt met grote, karikaturale figuren en het was dus duidelijk dat er ergens karnaval zou gevierd worden. Dat blijkt in Opstal te zijn. Wat niet hetzelfde is als Opdorp. Een nog kleinere entiteit waarover nauwelijks enige inlichtingen zijn te vinden. Maar wel dat ze daar karnaval vieren op de derde zondag van de vasten. Ik neem aan dat bij die gelegenheid ook hun reus „Marjaas“ uit de mottenballen wordt gehaald. Die reus is in zoverre bijzonder dat hij/zij geen geslacht heeft. Of tweeslachtig is. Moet kunnen. Wel filosofeerde ik nog even over dat „marjaas“. Ik ken die term! Die komt te pas bij het kaarten wanneer er een, naar moderne begrippen, suite kan getoond worden. Zoals een combinatie van een tien, een boer en een dame. Of een „marjaas“ van dame en heer. Ik heb niet geweten dat die term uit de taal van Voltaire komt voordat meneer Sonck ons manu militari uit de oorlogszuchtige handboeken van Voies Nouvelles enig Frans had bijgebracht. Mariage... marjaas. Mijn naam is haas.

De track van deze wandeling, 31,2 kilometer lang.

©2014
Michel Christiaens